

Liderke

*Een historische roman tegen de achtergrond
van de Slag bij Boksum*

Colofon

ISBN: 978 94 6365 718 1

1re druk 2024

© 2024, Betty Passchier

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Liderke

‘sneeuwlokje’

*Een historische roman tegen de achtergrond
van de Slag bij Boksum*

Betty Passchier

Voor mijn kleindochter Dewi
Omdat zij ook een boek voor mij heeft geschreven

Proloog

Boksum was niet de meest voor de hand liggende bestemming die Aleyt voor ogen had toen ze op een vroege zondagmorgen in de auto stapte. Het was haar bedoeling om zomaar wat rond te rijden in de hoop tot rust te komen en om haar gedachten te verzetten. Drie maanden geleden had ze een autoongeluk gehad en daarna had ze vier weken in coma gelegen. Ze was allang blij dat ze geen angst had gekregen om achter het stuur te kruipen, integendeel, maar sinds ze uit haar coma was ontwaakt, werd ze bijna iedere ochtend wakker met het onheilspellende gevoel dat bij een nare droom hoort. De droom kon ze zich nooit herinneren, maar het naargeestige gevoel bleef meestal lang hangen. Wat altijd hielp, was een ritje met de auto, dan zong ze keihard mee met de liedjes van Pink, kon ze alles even vergeten en kon ze zich ontspannen.

Dus reed Aleyt op deze vroege zondagmorgen met een bedaard gangetje over de kleine B-weggetjes ten zuidwesten van Leeuwarden, de hoofdstad van Friesland en de plaats waar ze woonde. Haar favoriete muziek schalde uit de luidsprekers. Om haar heen lag het vlakke weideland van de Greidhoeke, de streek tussen Leeuwarden, Franeker, Bolsward en Sneek. Dit uitgestrekte weidegebied, 1705 hectare groot, bestaat voornamelijk uit grasland. De meeste mensen die er wonen, zullen beamen dat de Greidhoeke het mooiste gedeelte van Friesland is. Maar Aleyt voelde zich nog steeds niet goed en had op dit moment geen oog voor de mooie natuur om haar heen. Ze besloot dat het beter was om via de snelste route naar huis te gaan. Na Winsum nam ze de provinciale weg richting Leeuwarden. Rechts van haar lag het dorpje Boksum. Door de kale bomen had Aleyt goed zicht op het kerkje dat op een

hoge terp ligt. Vreemd, ze reed hier zo vaak langs, het kerkje was haar nooit eerder opgevallen maar nu wekte het haar belangstelling. Toen ze een rotonde naderde, remde Aleyt en schakelde terug. Maar in plaats van rechtsaf te slaan naar Leeuwarden, besloot ze in een opwelling rechtdoor te gaan en de Hegedyk te volgen richting Boksum. Ze had nog maar een paar honderd meter gereden toen een golf van duizeligheid haar plotseling overviel. Aleyt probeerde het draaijerige gevoel in haar hoofd te negeren door zich te focussen op de weg. Ze keek in de achteruitkijkspiegel, gelukkig, er reed niemand achter haar. Ze stuurde haar auto, een geel Fiatje 500, langzaam naar rechts de berm in, zette de motor uit en schoof haar zonnebril bovenop haar hoofd.

Het laatste gesprek met de arts in het ziekenhuis kon Aleyt zich nog goed herinneren: “Je kunt last krijgen van duizelingen of concentratiestoornissen.” De arts was nog jong, een jaar of dertig. Zijn blonde haar was kortgeknipt en aan de zijanten opgeschoren. Zijn witte doktersjas zat nonchalant om zijn lichaam, de knopen los en de mouwen opgestroopt. Zijn lichtbruine ogen hadden haar vriendelijk aangekeken en hadden zich vervolgens weer op het beeldscherm voor hem gericht. “Maar de laatste uitslagen van de CT-scan en het EEG zijn normaal,” had hij het gesprek vervolgd. “Je bent er redelijk goed vanaf gekomen, zo te zien heb je een beschermengeltje op je schouder gehad. Ik zie niet in waarom je hier nog langer zou moeten blijven, je mag vandaag naar huis. Ik zie je graag over een half jaar nog eens terug.” Ze hadden elkaar hartelijk de hand gedrukt en ze had hem bedankt voor zijn goede zorgen.

Aleyt steunde haar hoofd op haar handen, de vingers krampachtig om het stuur geklemd. Ze draaide het raampje open, liet de prikkelende voorjaarslucht de auto binnen-

stromen en haalde diep adem tot ze de duizeligheid en de spanning langzaam uit haar hoofd en haar lichaam voelde verdwijnen.

Het was de eerste mooie dag van het nieuwe jaar, kleine witte maartse wolkjes dreven langs een overwegend bleekblauwe hemel. Aleyt knipperde met haar ogen tegen de felle schittering van de laagstaande zon en schoof haar zonnebril weer op haar neus. Die ochtend, tegen het aanbreken van de dag, was het nog even vorstig geweest, maar de snel opkomende zon had de witte aanslag op de velden tot een ijle nevel verdampt. De weiden lagen in een schittering van duizenden druppeltjes, die als kleine pareltjes aan de grassprietjes hingen. Hoogzwangere schapen wiegelden zwaar door het gras. Nog een paar weken en dan zouden de lammetjes worden geboren. Ver voor haar uit lagen een paar boerderijen waarachter ze de eerste huisjes van een dorpje kon onderscheiden. Boksum.

Een paar minuten later reed Aleyt Boksum binnen. Ze passeerde een voormalig kerkgebouw. Op de stoep voor het gebouw speelden een paar kinderen. Verderop, tussen de huizen door, zag ze het kerkje bovenop de terp. De spitse toren tekende zich scherp af tegen de bleekblauwe lucht. De kerk had een onweerstaanbare aantrekkingskracht op Aleyt, ze werd er als door een magneet naartoe getrokken. Ze vroeg zich af waar die sterke emotie vandaan kwam. Als iemand zou hebben gezegd dat ze op het punt stond een groots liefdesavontuur te beleven, zou ze diegene meewarig hebben aangekeken. Maar zo'n gevoel had ze wel, dat kriebelige voor gevoel in haar buik dat er iets bijzonders stond te gebeuren.

Langzaam reed Aleyt verder op de smalle hoofdstraat, die als een lang lint dwars door het dorpje slingerde. Na een paar honderd meter maakte de weg een scherpe bocht naar rechts

en vervolgens direct naar links. En daar, aan haar rechterzijde, lag de kerk. Ze parkeerde haar auto langs de kant van de weg en stapte uit. Ze begroette een man die op dit vroege uur zijn hond uitliet, verder was er niemand op straat. Aleyt volgde het lage hek dat grotendeels aan het oog werd onttrokken door een heg, en bleef bij de ingang even staan om het gebouw te bewonderen. Het was een mooi oud Fries kerkje, omringd door een kerkhof en een dubbele rij leilinden, waartussen een grindpad liep. De kerk was deels opgetrokken uit tufsteen en deels uit baksteen. Vanaf het toegangshek liep een klinkerpaadje naar de ingang. Toen Aleyt het hek open duwde, viel haar oog op een pas gedolven graf. Op de berg opgeworpen aarde lag een grafstuk gemaakt van witte bloemen, met in het midden een paar oude klompen en een versleten boerenpet, de witsatijnen linten bewogen zachtjes heen en weer toen er plotseling een briesje opstak. Aleyt besloot eerst om het kerkhof heen te lopen voordat ze naar binnen ging. Ze liep het grindpad tussen de leilinden op en keek belangstellend om zich heen. De graven zagen er goed verzorgd en onderhouden uit. Nergens was ook maar een gevallen blad of een propje papier te bespeuren. Kleine huisjes en boerenwoninkjes vormden een buurtje onderaan de terp. De brede horizon werd hier en daar onderbroken door groepjes bomen, die een kerkje, dorpje of het erf van een boerderij beschutting gaven. Een paar vogels kwetterden vrolijk in de kale winterbomen, zich niet bewust van de kat die platgedrukt door het weiland sloop op zoek naar een prooi. Hoog in de lucht vloog een laatste groep ganzen luid gakkend in V-formatie naar het noorden.

Vanaf de terp had Aleyt een weids uitzicht. In de verte herkende ze de uivormige spits van het middeleeuwse kerkje van Deinum. Nostalgische gedachten overvielen haar. Het

was alweer zeventien jaar geleden dat ze voor het eerst voet op Friese bodem had gezet. Samen met haar oudere broer Jeroen was ze opgegroeid in het midden van het land tot haar ouders een boerderij kochten en ze verhuisden naar het hoge noorden. Het was een monumentale kop-hals-romp boerderij uit 1803 met een theehuisje. De toegang naar het erf werd geflankeerd door twee dikke stenen zuilen. Met verheven letters stond op de linker zuil “Oenema” en op de rechter zuil “Zathe”. Het eerste waar je vervolgens tegenaan liep, waren de enorme deuren van de grote schuur. Een kleinere schuur stond aan de rechterkant en links was een tuinpaadje dat naar de voordeur leidde. De boerderij lag achter de dijk die het land tegen de Waddenzee beschermt. Bij helder weer kon je vanaf de dijk de Waddeneilanden Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog zien liggen. Er waren nog veel authentieke elementen aanwezig, zoals uilenborden, een gevelsteen, een lijkendeur met levensboom, bedsteden, een opkamer en een melkkelder. Tijdens de verbouwing kwamen bij het verwijderen van de gipsen plafondplaten sierlijk afgewerkte balken tevoorschijn en originele blauwwitte tegeltjes, onder de vloerbedekking lagen oude estriken¹ en achter de houten platen die op de deuren waren getimmerd bevonden zich prachtige panelen. Haar ouders hadden alles in het werk gesteld om de boerderij zoveel mogelijk terug te brengen in de oorspronkelijke staat met de oorspronkelijke kleuren.

Friezen staan erom bekend dat ze een stug volk zijn. Maar het eerste dat opviel, was dat iedereen elkaar op straat vriendelijk gedag zei. En omdat haar vader bij de politie werkte en behulpzaam was, werd hij al gauw geaccepteerd en gewaardeerd. Haar moeder had van de ruimte in de grote schuur gebruik gemaakt om een lang gekoesterde wens in vervulling

---

1 Plavuizen.

te laten gaan: ze was een Bed & Breakfast begonnen. Dat was een groot succes gebleken, de B&B liep erg goed.

Elke zomervakantie kwam haar jeugdvriendin Ellen logeren. Ze trokken dan wekenlang met elkaar op en zwierven urenlang over de weiden en langs de slootjes op zoek naar schatten die alleen in hun verbeelding bestonden. Ze hadden alle vrijheid en mochten overal komen, zolang ze de gasten van haar moeder maar niet in de weg liepen. De kleine meisjes van toen waren nog steeds elkaars beste vriendinnen.

Haar broer Jeroen, die vijf jaar ouder was dan zij, had nooit kunnen wennen aan de rust en de stilte van het platteland. Na het behalen van zijn schooldiploma was hij teruggegaan. Terug naar de plek waar hij was opgegroeid en die hij als veertienjarige jongen had moeten verlaten. Hij had zich in Utrecht ingeschreven voor een studentenkamer en een rechtenstudie. Op een goede dag was hij een drogisterij binnengelopen en was hij zijn jeugdliefde Marianne tegengekomen. Ze waren beiden blij verrast geweest, verheugd dat ze elkaar weer zagen na al die jaren. Het was liefde op het tweede gezicht. Een jaar later waren ze getrouwd.

Al mijmerend was Aleyt weer aangekomen bij het toegangshek, waar ze haar rondje om de kerk was begonnen. Ze leunde tegen een houten paaltje om uit te rusten, heel eventjes maar. De wandeling had haar meer vermoeid dan ze had verwacht. Een paar tellen later liep ze naar de ingang van de kerk. Links van de ingang was in de torenmuur een gevelsteen geplaatst. Met samengeknepen ogen probeerde ze te lezen wat er op de steen stond gebeiteld:

‘Memorie. Nadat de oude stompe toren in den nacht van den 6 Februari 1842 was ingestort, is deze toren door en vanwege het Ed. Achtb. Grietenijbestuur van

Menaldumadeel, in 1843 van de oude steen weder opgebouwd: doch daar het muurwerk niet tegen den invloed van het weder bestand bleek te zijn, is de toren in 1879 op kosten der Herv. Kerk alhier, van eene nieuwe muurbekleding voorzien, onder het beheer en bestuur van Heeren Kerkvoogden: R.D. Smeding, D.P. Kalma en M.E. vd Meer. Scribt D.R.'

Ze boog haar hoofd achterover om een beter zicht te hebben op de torenspits. De nieuwe bakstenen muren van de toren stonden in schrill contrast met de rest van het exterieur. Gewoonlijk interesseerde ze zich niet zo voor cultureel erfgoed of kerkelijke architectuur, toch was ze nieuwsgierig naar de binnenkant van het kerkje. Op de deur hing een handgeschreven briefje voor onverwachte gasten met een adres waar de sleutel gehaald kon worden voor het geval de deur op slot zat. Maar toen Aleyt de klink naar beneden duwde draaide de deur piepend open. Ze slaakte een diepe zucht, alsof ze moest verzamelen om over de drempel heen te stappen. Het volgende moment bevond ze zich in een lange smalle ruimte met een laag plafond. Ze verwisselde haar zonnebril op sterkte voor haar gewone bril en zag aan haar linkerhand een deur die op een kier stond, achter de deur kon ze nog net een trap naar boven onderscheiden. De trap leidde naar de klokkentoren en de ruimte waar de organist het orgel bespeelde. Aan de muur hing een collectebus waarin een financiële bijdrage gedeponeerd kon worden voor het onderhoud van het kostbare, eeuwenoude muziekinstrument. Aan haar rechterhand bevond zich de deur naar het schip en het koor. Naast de deur, op een lange smalle tafel, lagen folders met informatie over de kerk. Aleyt pakte een exemplaar en begon te lezen. Belangstellend nam Aleyt de tekst in zich op terwijl

ze het langgerekte schip binnen liep. Op datzelfde moment, van de ene op de andere seconde, overviel haar een gevoel van naderend onheil, van verdriet en ontzetting. Het was alsof er een dikke, verstikkende deken over haar heen werd gegooid, waarvan het gewicht zwaar op haar drukte. Ze snakte naar adem en knikte door haar knieën. De snel opkomende emotie veroorzaakte een prop in haar keel, het blaadje viel bijna uit haar trillende handen. Ze probeerde met al haar kracht het onwerkelijke gevoel te onderdrukken door zich op het interieur te concentreren. De inrichting was vrij sober. Aan het blauwgroen gewelfde plafond hingen twee geelkoperen armkronen. De muren waren witgekalkt en onversierd. Tegen de muur aan haar linkerhand stond op een voetstuk een klein eenvoudig wit beeldje van de heilige Margaretha. De houten banken die langs de muren stonden en de kansel waren fraai bewerkt. Het orgel bevond zich boven de deur en reikte tot aan de nok van het dak. Op de vloer lagen enkele grafzerken. Eén daarvan was van Wytze van Juckema tot Oetsma en van zijn vrouw Ynt Feitsma, respectievelijk gestorven in 1565 en 1558. De grafsteen was op z'n minst 550 jaar oud en er waren in de loop van de tijd veel mensen overheen gelopen, toch was de tekst nog goed te lezen. Ze liet zich voorzichtig op een knie zakken en streek zachtjes, bijna eerbiedig, met haar hand over de in het marmer uitgehouwen figuren. Er was een merkwaardig bijschrift 'ende leyt in Prussen begraven'. De woorden maakten haar nieuwsgierig, misschien stond er een verklaring in het blaadje. Terwijl ze overeind kwam, werd haar blik getrokken naar een schouwspel dat zich afspeelde op de noordelijke muur links van haar. Een paar seconden eerder was het voorjaarszonnetje even verscholen geweest achter een wolk. De wolk dreef nu langzaam voorbij, een eerste voorzichtige zonnestraal viel door het hoge boogvormige venster naar

binnen en zette een donker langwerpig voorwerp, dat aan de muur hing en versierd was met koperbeslag, in een mysterieuze gloed. Geleidelijk won de zon aan kracht en de weerkaatsing van het zonlicht op het koper was zo verblindend dat de rest van het interieur in een diepe duisternis werd gehuld. Met knipperende ogen tegen het felle licht liep Aleyt voorzichtig naar het voorwerp toe en zag dat het een houten gedenkbord was uit 1686. De tekst was lastig te lezen, allemaal hoofdletters en punten in plaats van spaties, maar toen de woorden tot Aleyt doordrongen, kon ze een huivering niet onderdrukken. Tijdens een Spaanse inval op 17 januari 1586 waren soldaten uit het leger van de Friese stadhouder Willem Lodewijk de kerk ingevlucht, waardoor het gebouw deel werd van het strijdtoneel en er brand uitbrak. Zeker duizend soldaten en burgers waren een gruwelijke dood gestorven. De tekst verwees naar een dramatische, historische gebeurtenis die deel uitmaakte van dit dorp en de omgeving. Het bloedbad had zich ruim vijf eeuwen geleden voltrokken en toch leek het of hier nog iets hing van de geest van de slachtoffers.

Aleyt kreeg het ineens koud, de haartjes op haar armen gingen recht overeind staan en ze verlangde naar de warmte van de zon. Ze draaide zich naar de deur om naar buiten te gaan en voelde ineens een stekende hoofdpijn opkomen. De hoofdpijn ging gepaard met een gezoem in haar oren, alsof er een dikke bromvlieg in haar hoofd rondvloog. Ze wankelde op haar benen en zag met tranende ogen hoe de muren in nevelen werden gehuld en langzaam oplostten. Uit de mist doemden beelden voor haar op van mannen gekleed in gepofte kniebroeken en helmen, hun borst beschermd door een kuras. De mannen bevonden zich zowel in de kerk als daarbuiten. Ze hakten met hun zwaarden genadeloos op elkaar in, het wapengekletter was oorverdovend. Een man stond in

het hoofdportaal en had een vlag om zich heen gedrapeerd. Soldaten vluchtten en werden door andere soldaten te paard achtervolgd. Kinderen zochten beschutting in de lange grauwe rokken van hun moeders. De mannen uitten rauwe kreten. De vrouwen en kinderen kreunden en gilden. Aleyt drukte haar handpalmen tegen haar oren en kneep haar ogen stijf dicht in een poging het gekrijs te verstommen en de beelden te laten verdwijnen. Een paar seconden later nam het gegil af en maakte plaats voor een weldadige stilte. Langzaam opende Aleyt haar ogen. Ze slaakte een zucht van verlichting, de kerk was leeg, ze was weer alleen. De grond onder haar voeten en de muren waren weer vast en solide. Met een laatste vluchtige blik op de kansel snelde ze onder het kerkorgel door naar buiten. Naast de ingang stond een smalle houten bank. Duizelig liet Aleyt zich langzaam op de bank zakken, ze leunde met haar hoofd achterover tegen de muur. Haar handen trilden, haar hart ging als een razende tekeer.

Terwijl ze langzaam tot zichzelf kwam, dwaalden haar gedachten af naar het moment dat ze uit haar coma was ontwaakt. Jeroen had aan haar bed gezeten en had haar verteld wat er was gebeurd. Met verbijstering en vol ongeloof had ze naar hem geluisterd toen hij vertelde dat ze met haar auto van de weg was gegleden en verderop in het bos was gevonden.

Aleyt schrok op uit haar gemijmer. Vanaf het moment dat ze bij het kerkje was aangekomen had ze niemand gezien, maar nu werd de stilte plotseling verbroken door het geluid van naderende voetstappen in het grind. Ze opende haar ogen in de verwachting de koster te zien, maar het was een jongeman die de begraafplaats opliep. Aangezien hij rechtstreeks naar het pas gedolven graf liep, nam ze aan dat hij

familie was van de overledene. Met een zucht sloot ze haar ogen en ging verder met haar gedachten. In het ziekenhuis was een politieagent in burger bij haar op bezoek geweest.

“Er zijn een aantal zaken in het proces-verbaal niet helemaal duidelijk,” had de agent gezegd, en hij had gehoopt hier enige opheldering over te krijgen. Ze wisten dat ze naar een schildercursus was geweest in het Karmelklooster in Drachten. Hoe laat was ze uit Drachten vertrokken? Wat was er gebeurd, waarom was ze van de weg geraakt? Waren er anderen bij het ongeluk betrokken geweest? Al die vragen, die ze zichzelf ook had gesteld, en waarop ze het antwoord niet wist. Ze had er een zwaar hoofd van gekregen. Hoe ze haar hersens ook pijnigde, ze kon zich niets herinneren van het ongeluk. Die eerste paar seconden dat ze uit haar coma ontwaakte, had ze de gewaarwording dat ze in haar eigen bed lag en wakker werd na een nachtje slapen. Daarna was ze langzaam tot het besef gekomen dat ze in het ziekenhuis lag en er vier weken waren verstreken. Al die gemiste tijd, het was bizar, ze kon het nog steeds niet helemaal bevatten.

Was het voorbestemd? Dit kerkje, het bizarre visioen. Stel dat dit alles met elkaar te maken heeft, dat het geen toeval is dat ik hier naartoe ben gegaan.

Opeens wenste ze niets liever dan naar huis te gaan. De man stond nog steeds bij het graf met zijn rug naar haar toe. Om het kerkhof te verlaten moest ze hem passeren. Toen ze dichterbij kwam, leek het of de grond onder haar voeten begon te golven, haar hart, dat juist weer een beetje tot bedaren was gekomen, ging opnieuw als een razende tekeer. Die houding, de benen iets gespreid, de armen nonchalant langs het lichaam hangend, het hoofd iets schuin naar boven geheven alsof hij voorbij de kleine wolkjes de hemel in wilde kijken, de manier waarop zijn halfflange, donkerblonde haar krulde

in zijn nek. Dit gevoel van herkenning. Hoe kon dit, hoe was dit mogelijk? Een misselijk gevoel kroop vanuit haar buik omhoog. Ze ging toch niet overgeven? Dat moest ze koste wat kost zien te voorkomen. Ze probeerde de misselijkheid weg te slikken en haalde diep adem om de opkomende paniekaanval te onderdrukken. Toen liep ze op onvaste benen naar de man toe.

“Marwon, ben jij dat?” Haar stem klonk onvast, terwijl zijn naam als vanzelf over haar lippen rolde.

De man draaide zich langzaam naar haar om en toen ze in zijn vriendelijke, blauwgrijze ogen keek, die zich diep in de hare leken te boren, werd ze meegezogen in een draaikolk van emoties. Emoties die zo overweldigend waren dat ze, voor de tweede keer die ochtend, naar adem snakte.

Ze herinnerde zich alles weer, alles wat haar in die vier weken dat ze in coma had gelegen was overkomen.

DEEL EEN

Espentijn

William Shakespeare
The tempest

Now I will believe
That there are unicorns

